

ГЛОБАЛНИЯТ ПРОБЛЕМ НАСЕЛЕНИЕ

Пенка Найденова¹

Поставя се проблемът за развитието на човечеството като център сред екологичните системи и надмощието му като биологичен вид, отърсен от натуралния подбор и с възможности за демографска експанзия, както и за намеса в собственото си възпроизводство. Анализират се изключително високите темпове на прираст на световното население през последните три века, разискваната вече дълго време опасност от изчерпване на ресурсите – за съществуващото население и като неблагоприятна перспектива за бъдещото поколение. Римският клуб е първата неформална научна група, която сигнализира за това към 70-те години на миналия век и посочи чрез моделите на динамика на системите, че висакият прираст, който от 50-те години на ХХ в. и до сега е присъщ на развиващите се страни трябва да се ограничи под контрола на хората, а ООН внедри широка програма за ограничение на раждаемостта и ускоряване на демографския преход в тези страни, които за половин век достигнаха 81% от световното население с около 7 млрд. към 2011 г. Подчертава се, че има много прогнози за завършването на този преход, но нито една за перспективите след него. Точно в тази връзка се представя примерът с България, бързо осъществила този преход и без задържане на стабилно развитие на населението, започнала постепенен спад на броя му при ниска раждаемост, нарастваща смъртност и силно застаряване – процес, приемащ характер на демографска криза. Поставя се хипотезата, че световното население вероятно може да следва подобен модел, който според някои български изследователи се приема за пета фаза на демографския преход. Подобна перспектива е вероятност, която трябва да се има предвид от изследователите и политиците. Предотвратяването ѝ следва да се третира като отговорност не само за съхраняване на ресурсите в полза на бъдещото поколение, а пред човечеството и неговото съществуване.

Ключови думи: глобални проблеми, демографски преход, икономически растеж, репродуктивно равнище, демографска криза

¹ Проф. д.ик.н. Пенка Найденова – Институт за изследване на населението и човека при БАН
Адрес за контакти: paydenova.penka@abv.bg

ОБЩА ПОСТАНОВКА

Един въпрос, който многовековно се поставя и все така остава с непълен, но очакван отговор, е какво са хората на планетата Земя и какво е тяхното бъдеще, включително в демографски аспект.

Появили сме се на планетата като животинска популация, която се нарича *homo sapiens*, защото мислеща е единствено тя. Затова сме покорител на тази планета, на нейния мъртъв и жив свят. В отношението си към него винаги се стремим как пълноценно за съществуването си да го приспособим и използваме. Това проличава и в съвременното чрез доказаната ни загриженост за екологичното равновесие. Това, което не ни достига е да знаем отношението на природата към нас – хората, защото тя има свои закономерности, които важат за всяка жива популация. С тази разлика, че се намесваме във възпроизводството си при загубени позиции в естествения подбор (Томов, 2013: 140).

Не знаем все пак истината за появата си и от тук – виждаме ли достатъчно бъдещите си перспективи, вглеждайки се упорито в космоса. Най-куриозното е, че условията за съществуването си винаги свързваме с качествата и количествата на източниците на външния свят, наричаме ги според нашите потребности ресурси, оразмеряваме ги, търсим нови, развивайки техники и технологии във всички посоки. При този огромен напредък в съвременното има все пак нещо, което изостава. И това е вглеждането във вътрешните закономерности на био-възпроизводството ни като животинска популация, като система – отворена и устойчива, но и с твърди правила на вътрешните елементи и връзки. Именно тази система е част от съществуването на планетата. Според сегашните оценки на научните изследвания по присъствието ни във времето, то е равно на няколко секунди от живота на планетата. Известно е, че според стратиграфските проучвания, чрез които се разчитат признаците по скалните пластове на земята, за последните 4.5 милиарда години Земята е претърпяла няколко сериозни катаклизми. По измененията, които са предизвикали, е направена периодизация на планетата, както и типологизация на флората и фауната на всяка епоха. Последният от петте катаклизми, причинен от астероид, отбелязва началото на кредитния период от преди 65 млн. години. За човека се предполага, че появата му е някъде през този период, но се приема, че живот на планетата протича поне през 13.7 млрд. години. Как, къде и кога се появява или оформя човекът все още се търсят отговори от различни науки, от различни общества. Зародените от преди три века идеи на Карл Линей (1707–1778) и добре известната теория на Чарлс Дарвин (1809–1882) са засега в основата на обясненията. Докато Линей разделя природния свят на минерален, растителен и животински, в родовата класификация третира човека като животно (*homo anima*), във видовата го определя като разумен човек (*homo sapiens*). Той, както и Дарвин, приемат човека за животно при позицията, че един животински вид не може да е по-висш от друг. При това Дарвин третира вътрешновидовата борба като начин за надмощие на индивидите със сходни структури и потребности при еднакво благоприятни климатични и други условия в полза на по-приспособимите. Този процес на естествен подбор е в основата на съвременната еволюционна теория и обяснението на биоразнообразието. Научните знания по-нататък обаче подсказват как човечеството се изплъзва от него, от междувидовата конкуренция и ограниченията